

УДК 378.147:617.7-001

DOI: <https://doi.org/10.22141/2309-8147.9.2.2021.241507>

Риков С.О., Туманова О.В., Петренко О.В., Косу́ба С.І.

Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, м. Київ, Україна

Форми удосконалення якості післядипломної освіти інтернів-офтальмологів

Резюме. Основним напрямком вдосконалення процесу підвищення кваліфікації лікарів на етапі післядипломної освіти є поступове впровадження сучасних форм навчання. Інтернатура — перший крок до самостійної роботи лікаря, тому важливо саме з цього етапу направляти зусилля молодого фахівця до самовдосконалення. Традиційні методи навчання лікарів-інтернів у першу чергу спрямовані на отримання і поглиблення знань шляхом передачі інформації з подальшим втіленням у конкретних професійних діях з визнаними алгоритмами. Проте така методика навчання не сприяє розвитку самостійної пізнавальної діяльності молодих колег, хоча саме на цьому постулаті базується концепція дистанційного навчання як нової форми післядипломної освіти. У статті характеризується сучасна система підготовки інтернів-офтальмологів. Обґрунтовується використання в навчальному процесі дистанційної форми навчання, клінічних розборів хворих, етапного тестового контролю, ситуаційних задач. Висловлюється побажання з поліпшення організації проведення інтернатури з офтальмології.

Ключові слова: дистанційне навчання; практичне заняття; клінічний розбір; клінічний обхід

Основним напрямком удосконалення процесу підвищення кваліфікації лікарів на етапі післядипломної освіти є поступове впровадження сучасних форм навчання. Інтернатура — перший крок до самостійної роботи лікаря, тому важливо саме з цього етапу направляти зусилля молодого фахівця до самовдосконалення. Традиційні методи навчання лікарів-інтернів у першу чергу спрямовані на отримання і поглиблення знань шляхом передачі інформації з подальшим втіленням у конкретних професійних діях із визнаними алгоритмами. Такий підхід цілком виправданий у зв'язку з переходом практичної медицини на надання медичної допомоги населенню відповідно до клінічних протоколів. Проте ця методика навчання не сприяє розвитку самостійної пізнавальної діяльності молодих колег, хоча саме на цьому постулаті базується концепція дистанційного навчання як нової форми післядипломної освіти.

Дистанційне навчання при підготовці лікарів-інтернів реалізується в специфічній системі, що базується на принципі самостійного навчання лікаря й інтерактивної взаємодії викладача і інтерна [2]. Сучасні комп'ютерні програми дозволяють забезпечити передачу знань і до-

ступ до різноманітної учбової інформації, а нові технології, такі як інтерактивні електронні навчальні посібники, мережа Інтернет, сприяють активнішому залученню інтернів до процесу навчання. Інтерактивні можливості систем доставки інформації дозволяють налагодити і стимулювати зворотний зв'язок, забезпечити діалог і постійну підтримку, які неможливі у більшості традиційних систем навчання. Дистанційні освітні web-технології сприяють організації динамічного процесу навчання, забезпечують безперервний професійний розвиток [3, 5]. Можливим варіантом підготовки лікаря-інтерна може стати створення мультимедійної презентації потрібної тематики з використанням можливостей сучасного програмного забезпечення. Текстовий документ лекції має бути забезпечений якісним ілюстративним матеріалом: таблицями, рисунками, схемами, алгоритмами діагностики і лікування, фотографіями та ін. Усе це дозволить інтернам у наочній формі краще засвоювати теоретичний матеріал. Лекція з конкретної нозологічної форми включає визначення захворювання, епідеміологію, етіологію, патогенез, класифікацію, клініку, ускладнення, методи діагностики (скарги, анамнез, лабораторні,

© «Архів офтальмології України» / «Archive Of Ukrainian Ophthalmology» («Arhiv oftal' mologij Ukraini»), 2021

© Видавець Заславський О.Ю. / Publisher Zaslavsky O.Yu., 2021

Для кореспонденції: Риков Сергій Олександрович, доктор медичних наук, професор, Національний університет охорони здоров'я України імені П.Л. Шупика, вул. Дорогожицька, 9, м. Київ, 04112, Україна; e-mail: eye-bolit@ukr.net

For correspondence: S. Rykov, MD, PhD, Professor, Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Dorohozhytska st., 9, Kyiv, 04112, Ukraine; e-mail: eye-bolit@ukr.net

Full list of authors information is available at the end of the article.

інструментальні та інші методи), лікування, тактику ведення, профілактику, прогнозування. Інтерн завжди матиме можливість вивчити матеріал як усієї лекції, так й окремого фрагмента. Впровадження в навчальний процес відеолекцій або мультимедійних презентацій із закадровим озвучуванням має безперечні переваги перед традиційною системою показу слайдів. Важливим моментом підготовки до практичного заняття є формування навичок самостійної роботи і стимулювання творчого підходу до навчання. Цьому сприяє створення на базі кафедри комп'ютерних класів, які мають бути оснащені електронними навчальними і методичними матеріалами: навчальними посібниками, розробленими співробітниками кафедри; мультимедійними презентаціями до занять з навчальних планів; фото- і відеоматеріалами; тестовими завданнями як навчального, так і контролюючого типу; блоком текстових матеріалів у вигляді збірки наукових статей з актуальних проблем спеціальності. З урахуванням можливостей сучасних комп'ютерних технологій однією з дистанційних форм навчання може стати розробка і підтримка сайтів кафедри, які повинні забезпечувати живий зв'язок між викладачем та інтерном [2]. Природно, що оволодіння практичними навичками вимагає традиційного очного контакту з викладачем, але певні види теоретичної підготовки і вправ в ухваленні рішень можуть проходити в дистанційній формі [1]. На сьогодні для спілкування все частіше застосовуються сучасні комп'ютерні технології: аудіо-/відеоконференції, e-Learning (електронне навчання), online Learning (онлайн-навчання), інтернет-конференції, інтернет-трансляції. Ці технології дозволяють інтернам у режимі реального часу консультуватися з педагогами, де б вони не знаходилися, проходити тести, здавати заліки. Викладач заздалегідь попереджає лікарів-інтернів про час спілкування в системі Zoom, формує групу. Обов'язковою умовою є наявність web-камери у кожного лікаря-інтерна, що дозволяє викладачеві не лише вислуховувати відповіді молодих колег, але і спостерігати за ними, повністю унеможливаючи користування іншими засобами зв'язку або прями підказки сторонніх [4, 6].

Необхідно підкреслити, що застосування сучасних комп'ютерних технологій навчання, відеотехніки може бути обґрунтованим і найуспішніше реалізованим тільки в комплексі з використанням друкарських носіїв інформації у поєднанні з професійним педагогічним підходом кожного співробітника кафедри. Слід зазначити, що поліпшення якості навчання лікарів-інтернів спрямоване на вдосконалення у них практичних навичок, у тому числі з надання невідкладної допомоги, оволодіння сучасними медичними методиками, широке використання інформаційних технологій. Співробітники кафедри прагнуть формувати такий стиль викладання, суттю якого є активізація роботи того, хто навчається, розвиток клінічного мислення, мотивація, необхідності оволодіння практичними навичками, здатність самостійно приймати рішення, уміння формулювати діагноз, докласти дані щодо пацієнта під час клінічних обходів і консилиумів. На нашу думку, важливим є формування у лікарів-інтернів здатності до клінічного мислення, ухвалення рішення, правильної інтерпрета-

ції отриманих лабораторних та інструментальних даних. Навчання лікаря-інтерна обґрунтовувати і формулювати попередній діагноз, визначати напрями діагностичного пошуку, проводити диференціальну діагностику і потім формулювати остаточний діагноз, призначати лікування і програму реабілітації — одне з основних завдань викладання. Особлива увага приділялася умінню лікаря-інтерна, з дотриманням правил етики і деонтології, пояснити отримані результати досліджень, знайти індивідуальний психологічний підхід до пацієнта.

Практичні заняття з клінічним розбором хворих є найбільш корисною формою практичної підготовки лікарів на сучасному етапі. Клінічні розбори хворих проводяться з метою розвитку клінічного мислення, уміння застосовувати свої знання на практиці, перевірки й оцінки теоретичних знань. Клінічний розбір хворого — одна з активних форм навчання, наближена до практичної діяльності лікаря, який повинен правильно та своєчасно поставити діагноз, призначити адекватну терапію. Клінічні розбори сприяють підготовці майбутніх фахівців, які набувають навички прийняття конкретного рішення в конкретній клінічній ситуації.

При проведенні практичних занять поєднуються різні форми навчання: опитування за конкретними питаннями, перевірка вихідного та кінцевого рівня знань шляхом тестового та комп'ютерного контролю, розв'язування ситуаційних завдань, проведення клінічних і тематичних обходів, клінічні розбори історій хвороби у динаміці захворювання, розшифровка результатів клінічних, біохімічних, бактеріологічних, офтальмологічних досліджень. Важливе значення мають клінічні обходи хворих професором і доцентами, на яких розглядаються теоретичні питання стосовно диференційної діагностики, лікування, профілактики очних хвороб. На клінічних обходах концентрується увага на складних у діагностичному відношенні випадках, на випадках з особливим перебігом захворювання і тактикою лікування.

Особливу увагу необхідно приділяти вдосконаленню знань з діагностики очних хвороб. По-перше, йдеться про закріплення отриманих раніше теоретичних знань, набуття навичок на такому рівні, який міг би бути основою для подальшої самостійної роботи. По-друге, у деяких лікарів-інтернів знання з того чи іншого питання недостатні, що вимагає планомірного, систематичного їх поповнення чи повторення. Самостійна позааудиторна робота інтернів включає роботу з літературою, підготовку реферативних доповідей, розв'язування ситуаційних задач, тестових завдань, роботу з Інтернетом, участь у наукових дослідженнях.

У системі післядипломної підготовки лікарів значне місце займає самостійна практична робота інтерна у поліклініці в ролі лікаря-офтальмолога. Протягом циклу під контролем керівника інтерн бере участь у прийомі офтальмологічних хворих, проводить необхідні обстеження, бере участь у встановленні попереднього діагнозу, його обґрунтуванні, надає необхідну офтальмологічну допомогу, оформляє відповідну медичну документацію, вивчає принципи профілактичної роботи і диспансеризації. Комплексний підхід, зміна форм навчальних ситуацій і методів викладання сприяють формуванню чітко-

го ритму поведінки лікаря при виникненні невідкладних станів. Такий підхід дає можливість молодому лікарю орієнтуватися в нестандартних ситуаціях, приймати правильне діагностичне та лікувально-тактичне рішення.

Засвоєння практичних навичок виконання оперативних втручань — один із напрямків навчання в інтернатурі зі спеціальності «офтальмологія». Пропонується інтерну брати участь в операціях у ролі асистента. Для цього інтерн повинен добре орієнтуватися у клінічній анатомії ока, знати послідовність окремих етапів операції, можливі ускладнення та заходи з їх попередження. У деяких випадках доручається інтерну виконувати окремі етапи операції. Останнє не є обов'язковим в системі підготовки, але, враховуючи досвід, доцільне. Керівник повинен підходити до вирішення цього питання індивідуально, враховуючи знання інтерна, його досвід і низку інших факторів.

Для визначення якості підготовки інтернів використовується багатоступенева система оцінки їхніх знань: визначається ступінь опанування практичними навичками; проводиться співбесіда з теоретичних питань, тестування за окремими темами; оцінюється вміння розв'язувати ситуаційні задачі; визначається якість реферування наукової літератури; враховується участь у науково-дослідній роботі кафебри.

Висновки

1. Особливості навчання в інтернатурі диктують необхідність постійно відновлювати різноманітні форми і методи вищої медичної освіти для підвищення професійної компетенції інтернів, орієнтуватися на послідовне та систематичне наближення лікаря-інтерна до практичної діяльності на основі глибоких теоретичних знань і максимального полегшення адаптації молодого спеціаліста на робочому місці.

2. Дистанційні освітні web-технології сприяють організації динамічного процесу навчання, забезпечують безперервний професійний розвиток.

3. Особово-орієнтований характер асинхронного навчання в режимі онлайн вимагає від інтернів активної участі в освітньому процесі і більшої відповідальності за власне навчання.

Конфлікт інтересів. Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів та власної фінансової зацікавленості при підготовці даної статті.

Список літератури

1. Агранович Н.В., Ходжаян А.Б., Сохач А.Я. Дистанционное обучение как современная форма обучения медицинских кадров. *Медицинский вестник Северного Кавказа*. 2012. № 2. С. 90-92.
2. Кузьяк Н.Б., Бамбуляк А.В., Гончаренко В.А. Система дистанционного обучения как эффективная составляющая подготовки врачей-интернов к интегрированному лицензионному экзамену «Крок-3». *Молодий вчений*. 2014. № 7–2(10). С. 119-120.
3. Музычина А.А., Агафонова Г.Ю., Бугоркова И.А. Дистанционная форма обучения при подготовке врачей-интернов стоматологов. *Медико-социальные проблемы сім'ї*. 2012. Т. 17. № 3–4. С. 142-143.
4. Кравчук І.В. Впровадження дистанційних технологій навчання в медицину та систему медичної освіти. *Зб. наук. праць співробіт. НМАПО ім. П.Л. Шулика*. 2015. № 24(1). С. 615-627.
5. Клизуенко Е.Н., Ехалов В.В., Сединкин В.А., Кравец О.В., Площенко Ю.А. Некоторые возможности дистанционного обучения врачей-интернов на цикле «Неотложные состояния». *Медицина неотложных состояний*. 2017. № 5(84). С. 105-108.
6. Чернышева О.Е., Самойленко И.Г., Балычевцева И.В., Хапченкова Д.С., Герасименко В.В., Полесова Т.Р. Формы усовершенствования качества обучения врачей-интернов. *Украинский журнал хирургии*. 2016. № 1–2(30–31). С. 80-82.

Отримано/Received 10.04.2021

Рецензовано/Revised 20.04.2021

Прийнято до друку/Accepted 30.04.2021 ■

Information about authors

S.O. Rykov, MD, PhD, Professor, Head of the Department of ophthalmology, Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine; <https://orcid.org/0000-0002-3495-7471>

O.V. Tumanova, Department of ophthalmology, Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Oksana Petrenko, MD, PhD, Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

S.I. Kosuba, Department of ophthalmology, Bogomolets National Medical University, Kyiv, Ukraine

Conflicts of interests. Authors declare the absence of any conflicts of interests and their own financial interest that might be construed to influence the results or interpretation of their manuscript.

S.O. Rykov, O.V. Tumanova, O.V. Petrenko, S.I. Kosuba

Shupyk National Healthcare University of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Forms to improve the quality of postgraduate training of ophthalmologists

Abstract. The main direction of improving the process of professional development of doctors at the stage of postgraduate training is the gradual introduction of modern forms of education. Internship is the first step to independent work of a doctor, so it is important from this stage to direct the efforts of a young specialist to self-improvement. Traditional methods of training interns are primarily aimed at obtaining and deepening knowledge through the transfer of information with subsequent implementation in specific professional activities with recognized algorithms. However, this method of teaching does not contribute to the development

of independent cognitive activity of young colleagues, although it is on this postulate the concept of distance learning is based as a new form of postgraduate education. The article characterizes the modern system of training of interns-ophthalmologists. The use of distance learning, clinical analysis of patients' data, stage test control, situational tasks in the educational process is substantiated. Wishes are expressed to improve the organization of the internship in ophthalmology.

Keywords: distance learning; practical class; clinical examination; clinical round